

Neven Isailović – Aleksandar Jakovljević, *Petrovo polje u vrelima osmanskog razdoblja (1528. – 1604.)*, Šibenik: Državni arhiv u Šibeniku, 2019., 801 str.

Jedan od temeljnih zadataka osmanistike kao discipline koja se bavi prošlošću i kulturom Osmanskog Carstva u cjelini jest i priređivanje kritičkih izdanja izvora za proučavanje povijesti onih prostora koji su tijekom različitih razdoblja priznavali vlast osmanskog sultana. Vodeći računa o toj prijekoj potrebi za razvoj historijske znanosti, u arhivima Istanbula i Ankare u proteklom je periodu otkriven i objavljen veći broj veoma vrijednih tekstova koji su značajno dopunili i obogatili historiografsko znanje o brojnim otvorenim pitanjima vezanima za prošlost naših krajeva pod osmanskom upravom. Uglavnom su to izvori koji se i jezikom i pismom, ali i vrstom, tipom i kvalitetom podataka koje nude, bitno razlikuju od izvora zapadne provenijencije iz ranijih razdoblja. Riječ je, u najvećem broju, ne o narativnim ili književnim djelima, ljetopisima, izvještajima ili korespondenciji, nego o sumarnim i opširnim katastarskim popisima, tj. defterima. Stručnjacima su to iznimno vrijedni materijali, a ponekad i jedini za proučavanje povijesti određenoga prostora u nekom vremenu.

Budući da nude značajne i uglavnom nepoznate informacije o prošlosti jadranskog zaleđa u kasnom srednjem i ranom novom vijeku, u znanosti se već dugo osjećala potreba za sustavnijim pristupom istraživanju i objavljivanju ove vrste izvora. Upravo je zato Državni arhiv u Šibeniku u okviru svoje nakladničke djelatnosti pokrenuo novu biblioteku posebnih izdanja pod znakovitim nazivom *Monumenta turcica Sibenicensia et Tiniensia*, s ambicioznom namjerom da se u sklopu te edicije u dogledno vrijeme objave popisne knjige svih osmanskih upravnih jedinica, odnosno nahija, koje su se nekada nalazile na prostoru današnje Šibensko-kninske županije (Petrovo polje, Nečven, Skradin, Ostroviča, Petrova gora, Kosovo, Knin i Vrhrika). Prva knjiga u ovoj biblioteci predstavlja krupan izdavački pothvat koji zajednički potpisuju medievalist Neven Isailović i osmanist Aleksandar Jakovljević, znanstveni suradnici Istorijskog instituta u Beogradu. U njoj se prvi put objavljuje ukupno šest popisa nahije Petrovo polje od 1528. do 1604. godine, u transliteraciji i s paralelnim prijevodom.

Autori su za način prezentacije i obrade izvorne građe odabrali neuobičajen i inovativan metodološki pristup koji bi mogao poslužiti kao uzor budućim izdanjima ove vrste. Naime, umjesto objave integralnog popisa jedne pokrajine, što je postao gotovo standardan način objave osmanskih izvora, oni su se odlučili iz većeg broja dostupnih deftera izvući podatke o jednoj nahiji u dužem razdoblju. Sagleđavanje kompletne sačuvane građe na primjeru samo jedne kompaktne mikrorogije u periodu nešto kraćem od stoljeća omogućilo im je praćenje i razumijevanje

različitih procesa, kontinuiteta i promjena u smislu administrativne organizacije prostora, ali i u pogledu kretanja i društvene strukture stanovništva. Pored toga, autori su se oslanjali i na podatke iz drugih dostupnih izvora, kako osmanskog tako i neosmanskog podrijetla, pri čemu su im naročito dobro poslužili podatci iz sačuvanih registara bilježnika dalmatinskih općina pod mletačkom vlašću. Ti suvremeni zapisi poslužili su kao odličan poredbeni materijal za bolju kontekstualizaciju i sistematizaciju obrađenoga izvornog gradiva što je rezultiralo preciznom ubikacijom toponima te pouzdanom identifikacijom pojedinaca, obitelji i skupina. Prema tome, objavljena knjiga ne predstavlja puko izdanje izvora s pratećom uvodnom studijom, nego je riječ o sintetičkoj monografiji koja tretira manji prostor u jednom širem kronološkom okviru.

Djelo je strukturirano u dva osnovna segmenta: opsežni narativni dio u formi uvodne studije (str. 15 – 247) i tekst izvora (str. 429 – 639). Uvodna je studija podijeljena na četiri poglavlja od kojih se u prvome izlaže o uobičajenim načelima izdavanja popisnih deftera te se razmatraju osnovni problemi objavljivanja osmanske građe. Predstavljene su i neke dileme tehničke naravi. Naime, s obzirom na to da je riječ o tekstovima sastavljanima arapskim konsonantskim pismom u kojem se ne bilježe vokali, obrazložen je način na koji se izvorni tekst nastojao približiti konačnom korisniku. Pojašnjene su dvojbe u transliteraciji teksta i poteškoće u čitanju, posebno u navođenju osobnih imena, toponimije i sl. Zapise iz osmanskog deftera bilo je nužno kolacionirati s imenima zabilježenima u srednjovjekovnim dokumentima ili s današnjim onomastičkim stanjem na terenu. Utvrđeno je i da su tijekom 16. stoljeća u nahiji Petrovo polje postojala dva paralelna toponimijska sloja: stariji srednjovjekovnog podrijetla i mlađi koji je nastao naseljavanjem novog stanovništva i demografskim promjenama izazvanima osmanskim osvajanjem. Ovaj proces raslojavanja otpočeo je neposredno nakon uspostave osmanske vlasti na ovom prostoru 1522. godine, odnosno nakon osmanskih osvajanja tvrđava u Skradinu i Kninu.

Drugo poglavlje uvodne studije posvećeno je razmatranju prošlosti Petrova polja prije i nakon osmanskog osvojenja. U njemu se daje zgrusnut i iscrpan povijesni pregled, definiran je prostor obuhvaćen monografijom te su predstavljene osnovne historiografske nedoumice i problemi. Najveći prostor dan je analizi političkih i vojnih aspekata, uglavnom iz vremena kasnoga srednjeg vijeka. To je svojevrsan historijat Petrovog polja, rađen na osnovi deftera objavljenih u ovom djelu i na osnovi drugih komplementarnih izvora koji omogućuju ispravno tumačenje defterskih podataka. Ovaj segment knjige čitatelju nudi neophodan kontekst te mu omogućuje lakše kretanje kroz tekst objavljenoga povijesnog izvora.

U trećem i četvrtom poglavlju izložena je analiza materijala na osnovi osmanskih vrela iz 16. stoljeća, i to razmatranjem administrativnog uređenja, demografije, zemljišnih i ekonomskih pitanja te naselja Petrova polja pod osmanskom vlašću. Ova

se poglavlja tematski naslanjaju na prethodnu analizu političkih i vojnih prilika te kompletiraju historijsku sliku Petrova polja u obrađivanom periodu. Time je zao-kružen analitički i narativni dio djela koji može poslužiti kao svojevrsna monografija prošlosti Drniške krajine i Petrova polja od rimskog vremena do početka 17. stoljeća.

Nakon uvodne studije predstavljeni su i popisi nahije Petrovo polje od 1528. do 1604. godine, njih ukupno šest (1528./1530., 1540./1542., 1550., 1574., 1585., 1604.), u latiničnoj transliteraciji i s paralelnim prijevodom na suvremeni hrvatski jezik. Slijede i crno-bijeli faksimili deftera koji specijalistima omogućuju uvid u kopije originalnih dokumenata pisanih arabicom (str. 641 – 703). Izdanje je opskrbljeno znanstvenim aparatom, napomenama, ali i neizostavnim rječnikom pojmova (str. 718 – 729), sažetkom na engleskom jeziku (str. 731 – 737), popisom korištenih izvora i literature (str. 738 – 756) te registrima osoba, mjesta i pojmova koji olakšavaju korištenje djela (str. 757 – 800). Znači da su izvori priređeni u skladu s najvišim dometima struke, prateći standarde koje već desetljećima postavlja i gradi školovana osmanistika.

U djelo su uvrštene i vrhunske historijske karte rađene u boji i na osnovi objavljenih izvora, a koje prikazuju razvoj situacije na terenu od 1528. do 1604. godine (str. 705 – 717). Na kartama se veoma plastično vidi korist pristupa u kojem se jedna nahija promatra kroz prizmu šest popisa u periodu nešto kraćem od jednog stoljeća. To olakšava praćenje određenih historijskih procesa te demografskog i privrednog razvoja jedne oblasti, što potom omogućuje izvođenje dalekosežnijih, čvršćih i kvalitetnijih zaključaka o pojedinim pitanjima.

Objavljena monografska studija o Petrovu polju bit će od velike koristi stručnjacima i ljubiteljima povijesti i predstavljat će velik doprinos poznavanju lokalnih prilika u prošlosti. Međutim, najveća vrijednost ovog djela ipak će ostati u izdanju osmanskih popisnih deftera koji će omogućiti izradu novih znanstvenih radova, modificiranje određenih gledišta u historiografiji, iznošenje novih zaključaka i proširivanje postojećih saznanja. Možemo se samo nadati da će u skorije vrijeme ova biblioteka Državnog arhiva u Šibeniku biti obogaćena novim izdanjima koja će na isti način obraditi i prošlost drugih predjela današnje Šibensko-kninske županije.

Emir O. Filipović